

Ders Kitaplarında Tarih Konularının Öğretiminde Kullanılan Haritaların Temel Özelliklerinin İncelenmesi

The Investigation of the Basic Features of Maps Used in Teaching History Subject in Course Books

Kubilay YAZICI¹

Gülsün ÖZDEMİR²

Başvuru Tarihi: 21.08.2016

Yayına Kabul Tarihi: 04.11.2016

DOI: 10.21764/efd.15405

Özet: Tarih konularının öğretiminde vazgeçilmez araçlar olarak değerlendirilebilecek olan haritalardan, kimi zaman tek başlarına kimi zaman ise ders kitaplarının içerisinde eğitim-öğretim sürecini desteklemek amacıyla faydalanılmaktadır. Eğitim-öğretim sürecinde kullanılan bütün araç-gereçlerde olduğu gibi haritalarında tasarlanmaları aşamasında belli başlı özelliklere dikkat edilmesi gerekmektedir. Gerçekleştirilen bu çalışma ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2016-2017 eğitim-öğretim yılında tarih konularının öğretiminde gerçekleştirildiği sosyal bilgiler ve tarih derslerinde okutulan ders kitaplarında kullanılan haritaların, bir haritada bulunması gereken temel özellikler (başlık, ölçek, yön çubuğu, lejant ve bazı durumlarda lokasyon haritası) açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan inceleme sonucunda tarih konularının öğretiminde gerçekleştirildiği ders kitaplarında kullanılan haritalarda, harita tasarımları aşamasında dikkat edilmesi elzem olan temel özelliklerin çoğu kez görmezden gelindiği, yada diğer bir deyişle dikkatlice tasarlanmadıklarına yönelik bulgulara ulaşılmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında ise elde edilen bulgular örnek haritalarla ve literatürde yer alan görüşlerle desteklenerek tartışılmıştır. Öneriler kısmında ise ders kitaplarında haritaların kullanılmalardan beklenen faydanın artırılmasına yönelik çeşitli öneriler dile getirilmiştir.

Abstract: Maps that can be considered as indispensable tools in teaching history subjects are utilised alone or inside course books in order to support the educational process. Certain features should be taken into consideration in the design of maps as in the design of all materials used in educational processes. The purpose of this study is to investigate the maps in the course books that are selected by the Ministry of National Education to be studied in social studies and history courses in which history subjects are taught during 2016-2017 academic years in terms of basic features such as title, scale, direction arrow, legend and locator map. The results of the study showed that the maps used in the course books in which history subjects are taught are not designed attentively in accordance with most of the issues that must be taken into consideration. The findings obtained in the study were discussed and supported in the light of literature and sample maps. In the recommendations section, various recommendations were made in order to increase the benefits expected from the use of maps in course books.

Keywords: *Map, History, Social Studies, Course Books.*

Anahtar Kelimeler: *Harita, Tarih, Sosyal Bilgiler, Ders Kitapları.*

Giriş

Eğitim öğretim sürecinde pek çok araç-gereç, öğrenme ve öğretmeyi desteklemek amacıyla kullanılmaktadır. Bu araç-gereçler içerisinde önemli bir yere sahip olan haritalar “yeryüzünün tamamının ya da bir parçasının bir düzlem üzerine ölçeklendirilerek çizilmiş bir grafik sunumu (Tyner, 2010, s. 6)” olarak ifade edilmekte ve onların, eğitim-öğretim sürecinde kullanılmalılarının faydalı olduğu (Eitel, Scheiter, Schuler, Nyström & Holmqvist, 2013; Kealy & Webb, 1995; Levie & Lentz, 1982; Winn, 1991) ve çocukların haritaları anlama ve onlarla çalışma konusunda da çok yetenekli oldukları (Trifonoff, 1995) literatürde sıkça dile getirilmektedir. Ancak geçmişten günümüze yapılan çalışmalarda çocukların haritalardan bilgi edinmeleri aşamasında çeşitli zorluklarla karşılaştıklarının ifade edilmesi (Gerber, 1984; Muir, 1985), öğrencilerin

¹ Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Niğde/Türkiye

² Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde/ Türkiye

haritalardan bilgi edinmelerinde başlıca etkide bulunan, haritaların özelliklerinin ve haritalardan öğrenme süreçlerinin (Schwartz & Philippe, 1991) daha dikkatli bir şekilde planlanmasını gerekli kılmaktadır.

Eğitim-öğretim sürecinde kullanılan haritaların özelliklerinin ele alınan konunun içeriğini destekleyecek mahiyette olması gerekmektedir. Harita özelliklerinin eğitimsel ilkelere ve hedef kitleye uygunluğunun sağlanması aşamasında ise en önemli görev harita tasarımcılarına düşmektedir (Young, 1994). Öyle ki harita tasarımcısının oluşturduğu haritanın ne tür bilgiler içereceği, vermek istediği mesajla doğrudan ilişkilidir (Gerber, 1984). Bu nedenle bir kişinin haritalarla kurduğu iletişimin artırılması için harita tasarımcılarının özellikle haritalar üzerindeki yazıların konumuna, haritada kullanılan renklerin seçimine (Gerber, 1984), haritanın boyutuna, şekline, kullanılan simgelere ve nesnelere (Kulhavy, Stock & Kealy, 1993) dikkat etmeleri gerekir. Çünkü haritalar içerisinde hem yapı hem de özellik bilgisinin kodlandığı resimler olarak da betimlenmektedir. Haritalarda var olan yapısal bilgi, mesafe, yön gibi özellikleri içermekte ve harita kullanıcılarının nerede sorusunu cevaplamalarına ve harita sınırları ile sağlanan görsel bir çatının oluşturulması amacının karşılanmasına hizmet etmektedir. Özellik bilgisi ise harita kullanıcılarının ne sorusunu cevaplamalarına, harita üzerinde yer alan işaret ve semboller arasındaki ayırma kullanılan detayları fark etmelerine ve haritada yer alan şekil, boyut ile rengin ne için kullanıldıklarının anlaşılması aşamasında önemlidir (Wiegand, 2006, ss. 25-26). Ancak öğrenme-öğretim sürecinde kullanılan haritalar, eğitimsel ilkeler ışığında hazırlanmamışlar ise öğrencilerin haritalardan bilgi edinmelerini beklemek hayalcilikten öteye geçemez. Hatta bu tür haritalar öğrenmenin gecikmesine, eksik ya da hatalı öğrenmenin meydana gelmesine bile yol açabilir. Bu nedenle haritaların eğitimsel ilkeler ışığında tasarımlarının ardından dikkat edilmesi gereken diğer bir önemli husus ise öğrencilerin harita üzerinde var olan bilgileri elde edebilmeleri için etkili bir eğitimin verilmesidir. Öyle ki bu konuda yapılan araştırma sonuçları öğrencilerin bir haritada var olan öğeleri teşhis edebilmelerinin daha sonraki süreçte karşılaştıkları haritalardan doğru biçimde yararlanmaları aşamasında etkili olduğunu göstermektedir (Bausmith & Leinhardt, 1998).

Tarih konularının öğretiminde ders kitaplarında haritaların kullanımı

Haritalar denince akla ilk olarak coğrafya ile coğrafya eğitimi gelmekle birlikte (Liben, Kastens & Stevenson, 2002), kimyadan edebiyata, biyolojiden sanata, ekonomiden tarihe kadar pek çok alanda (Bkz, Youngblood, 2006), haritaların farklı gerekçelerle öğretmenler ve öğrenciler tarafından eğitim- öğretim sürecinde kullanıldıkları bilinmektedir (Rittschof, Griffin & Custer, 1998). Ancak kullanılma alanları incelendiğinde coğrafya ve coğrafya eğitiminden sonra haritalardan hem bilim dalı hem de bir öğretim alanı olarak tarihte diğer alanlardan daha fazla faydalandığı görülmektedir. Çünkü her ne kadar tarih dendiğinde zaman kavramına odaklanılma söz konusu olsa da geçmişte meydana gelen olayların bir yerde gerçekleşmiş olmaları, tarihsel olayların anlaşılması aşamasında mekânın önemini ortaya koymakta ve tarih derslerinde görsel araç olarak haritaların kullanımını gündeme getirmektedir (Garg, 2007). Benzer biçimde yapılan farklı çalışmalarda da tarih öğretiminde harita kullanımının önemine dikkat çekilmektedir (Brigham, Scruggs & Mastropieri, 1995; Şengül Bircan & Safran, 2013). Ancak hükümetlerin, eğitim sistemlerinin ve ders kitabı yazarlarının bir bütün halinde bu araçların önemini tam anlamıyla idrak ettiklerini söylemek güçtür (Livieratos, 2001).

Kullanıldıkları alan ve ele alınan konu, eğitim- öğretim sürecinde ne tür bir haritanın kullanılacağına da temel belirleyicisi olmaktadır. Bu çalışmanın odak noktasını oluşturan tarih öğretiminde kullanılan haritalardan, konumun, mesafenin, yön bilgisinin, ekonomik ve sosyal verilerin, nüfus dağılımının (Saale, 1949, s. 310), olayların birbirleri ile olan etkileşiminin, yerler arasındaki hareketin ya da bölgelerin karakteristik özelliklerinin resmedilmesinin yanı sıra (Young, 1994, s. 10), göç yollarının, imparatorlukların ya da devletlerin sınırlarının ve zaman içerisindeki yükseliş ve çöküşlerinin (Akengin, 2015, s. 123; Lyons, 2009, s. 36) açıklanması aşamasında da sıklıkla faydalanılmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde ele alındığında haritaların eğitim-öğretim sürecinde kullanılmalrı, ilk önce dersin işlenişinde yardımcı bir materyal olarak gerçekleşmiştir. 1970'li yıllara gelindiğinde ise metin ile görseller

arasındaki ilişkinin keşfedilmesi neticesinde (Ramirez & Gilmartin, 1996) ders kitaplarında ele alınan konunun daha iyi anlaşılması amacıyla da haritaların metinle ilişkili olarak eğitim-öğretim sürecinde kullanılmaya başlandıkları görülmektedir (Rittschof, Griffin & Custer, 1998). Bu bağlamda genel olarak harita kullanımının sağlayacağı faydaların dışında ders kitaplarında haritaların kullanımının sağlayacağı faydalardan bazıları; metinlerde yer almayan bilgilerin sunumunu gerçekleştirmek, metinde yer alan belirli unsurların vurgulanmasını ve düzenlenmesini sağlamak, önemli bilgileri destekleyerek kalıcılıklarını artırmak, metni süslemek, daha ilginç hale getirmek ve kelimelerle yeterince ifade edilemeyen mekânsal ilişkilerin anlaşılmasını sağlamak olarak dile getirilebilir (Hart, 1984, s. 37; Gilmartin, 1982, ss. 145-150). Bu konuda yapılan çalışmalarda da haritaların, hem konunun hem de metinde yer alan bilgilerin anlaşılmasına olumlu etkiye bulunduğu ifade edilmektedir (Bkz; Amlund, Gaffney & Kulhavy, 1985; Kulhavy, Stock & Kealy, 1993; Levie & Lentz, 1982). Ancak ders kitaplarında kullanılan haritaların tasarımlarının kötü olması (Taylor & Plewe, 2006) ve metinle bağlantılarının sağlanamaması (Young, 1994) onların etkili bir şekilde eğitim-öğretim sürecinde kullanılamamaları sonucunu da ortaya çıkarmaktadır.

Pek çok çeşidi olduğu bilinmekle birlikte içerik özelliklerine göre bir gruplandırma yapmak gerekirse, haritaları, genel amaçlı, özel amaçlı ve tematik haritalar olarak üç gruba ayırmak mümkündür (Tyner, 2010). Yapılan bu gruplandırma ışığında tarih öğretiminde en çok kullanılan haritaların tematik haritalar olduğu ifade edilebilir (Akengin, 2015). Kullanılma türü ve amacı ne olursa olsun haritaların kelimeler, imgeler, teoriler ve düşünceler arasında öğrencilerin zihinsel bağlantıyı kurmalarına imkan verecek nitelikte olmaları gerekir (Young, 1994). Bu nedenle, başlık, ölçek, lejant, yazılar, yön işareti ve bazı durumlarda da lokasyon haritası gibi temel özelliklerin (Antes, Chang & Mullis, 1985; Bausmith & Leinhardt, 1998; Soorell, 1974; Liben, Kastens & Stevenson, 2002; Tyner, 2010; Wiegand, 2006) eğitim-öğretim sürecinde kullanılan haritalarda bulunmaları gerekir. Bu özellikleri kısaca açıklamak gerekirse;

- *Başlık:* Haritanın konusu, içeriği, dönemi ile ilgili bilgilerin yer aldığı kısımdır. Çoğu zaman ise ders kitaplarında haritanın bulunmasını kolaylaştıracak bir numara ile birlikte verilirler.
- *Yön İşareti:* Haritada gösterilen bir alanın yönünün tespit edilmesi amacıyla günümüzde çoğunlukla kuzey oku ya da yön gülü şeklinde ifade edilen yön göstergesidir (Liben, Kastens & Stevenson, 2002, s. 292; Tyner, 2010, s. 31).
- *Ölçek:* Dünya üzerinde yer alan gerçek bir alanın bir harita üzerindeki sunumunu ifade eder (Wiegand, 2006, s. 10). Diğer bir deyişle gerçek bir alanın küçültülerek harita üzerinde yansıtılma oranını verir. Kesir ve çizgi ölçek şeklinde iki türü olan ölçekler haritalarda boyutlandırma ve ölçme amacıyla kullanılmaktadır (Tyner, 2010, s. 34).
- *Lejant:* Harita üzerinde yer alan simge, sembol ve görsellerin ne anlama geldiğinin açıklandığı yerdir (Kulhavy, Stock & Kealy, 1993, s. 50; Tyner, 2010, s. 45).
- *Yazılar:* Bir haritada başlığın dışında, yer isimleri, lejantta yapılan açıklamalar ile açıklayıcı bilgiler olarak karşımıza çıkmakta ve etiketleme, açıklama ve yönlendirme yapmak ve boyutları göstermek yada hiyerarşiyi tesis etmek amacıyla kullanılmaktadırlar (Tyner, 2010, ss. 31, 43).
- *Lokasyon Haritası:* Daha büyük bir haritanın içerisinde yerleştirilmiş olan, asıl haritanın ana hatlarının konumunun gösterildiği ayrı bir haritadır (Wiegand, 2006, s. 141; Tyner, 2010, s. 238). Diğer bir ifadeyle bazı durumlarda haritanın bir köşesinde yer alan ve haritaya konu olan coğrafi alanın nerede bulunduğunun anlaşılması amacıyla hizmet eden yer bildirim alanıdır.

Gerçekleştirilen bu çalışma ile Türkiye’de 2016-2017 eğitim-öğretim yılında ders kitaplarında tarih konularının öğretiminde kullanılan haritaların eğitimsel ilkeler ışığında hazırlanıp hazırlanmadığının tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda tarih konularının yer aldığı sosyal bilgiler (4-7. sınıflar) ve tarih (8-12. sınıflar) ders kitaplarındaki haritaların temel özellikleri (başlığı ve harita numarası, ölçeği, yön işareti, lejantı ve lokasyon haritası) incelenmiştir. Haritanın temel özelliklerinin incelenmesi aşamasında konu bütünlüğünü bozmamak amacıyla haritada bulunması gereken özelliklere bulgular kısmında ele alınan başlığın içerisinde kısaca değinilecektir.

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan durum çalışması yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada “bir ya da birkaç durum derinliğine araştırılacağından ve bir duruma ilişkin etkenler bütüncül bir yaklaşımla ortaya konacağından” (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 77) durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Veriler “araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyaller” (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 187) yoluyla elde edilip analiz edildiğinden doküman incelemesi çalışmada kullanılan veri analizi yöntemidir. Çalışmada elde edilen sayısal veriler tablolaştırılarak bulgular kısmında, ele alınan alt başlıklara ait örnek haritalara ise çalışmanın sonuç kısmında yer verilmiştir. Bu aşamada çalışmanın amacının ders kitaplarının yazarları ve harita tasarımcılarının eleştirilmesi olmadığı için örnek haritaların künyeleri A, B, C, D yayınevi şeklinde verilmesi uygun görülmüştür.

Çalışma Grubu

Bu çalışmada “önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumlar” (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 112) ele alındığından, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen tarih konularının öğretiminin gerçekleştirildiği tüm sınıf düzeyleri için kabul edilen sosyal bilgiler ve tarih ders kitaplarının tamamı çalışmaya dahil edildiğinden amaçlı örnekleme yöntemlerinden birisi olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Gerçekleştirilen bu araştırmanın çalışma grubunu, Türkiye Cumhuriyetinde okutulan 4.sınıf Sosyal Bilgiler (Cebir Şahin, Bayram & Midilli, 2016), 6. sınıf Sosyal Bilgiler (Karabıyık,2016), 7. sınıf Sosyal Bilgiler (Komisyon, 2016; Evirgen, 2016), 8. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (Başol, Yıldırım, Koyuncu, Yıldız & Evirgen, 2016; Tüysüz, 2016), Tarih 9. sınıf (Önder, 2013), Tarih 10. sınıf (Tüysüz, 2016), Tarih 11. sınıf (Okur, Sever, Aksoy, Kızıltan, Öztürk & Karaman, 2016), Ortaöğretim İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (Balcılar, Kılıç & Kurt, 2015), Tarih 11. sınıf (Okur, Sever, Aksoy, Kızıltan, Öztürk & Karaman, 2016) ile Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi (Okur, Sever, Aydın, Kızıltan, Aksoy & Öztürk (2015); Akgün, Balcılar & Kılıç, 2015) ders kitaplarında yer alan ve tarih konularının öğretiminde kullanılan 255 harita oluşturmaktadır. Bu bağlamda ders kitaplarında harita olarak ifade edilen görsel araçlarda harita kapsamında değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında 5. sınıf Sosyal Bilgiler (Özensoy & Aynacı, 2016) ders kitabı da incelenmiş ama tarih konularının öğretiminde herhangi bir harita kullanılmadığı için bu kitap çalışma grubuna dahil edilmemiştir. Kitapların seçiminde inceleme aşamasında bütünlük sağlanması amacıyla 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okutulması kabul edilen (MEB, 2016) ve bu çalışma kapsamında incelenen tarih konularıyla ilişkili haritaların yer aldığı ortaöğretim sosyal bilgiler ve lise tarih ders kitapları incelemeye tabi tutulmuştur. İncelenen haritaların ders kitaplarında ve hangi sınıf seviyesinde olduklarına ilişkin elde edilen veriler Tablo 1’de sunulmuştur. Çalışmanın genelinde sosyal bilgiler ders kitabına “SBDK”, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabına “İTADK”, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ders kitabına ise “ÇTDTDK” diye kısaltılarak yer verilmiştir.

Tablo 1. İncelenen haritaların sınıf seviyesine ve ders kitaplarına göre dağılımları.

İncelenen Kitaplar	Sınıf Seviyesi	Yazarlar	İncelenen Harita Sayısı	Toplam Harita Sayısı
SBDK 4	4. Sınıf	Cebir Şahin, Bayram & Midilli, 2016	3	3
SBDK 5	5. Sınıf	Özensoy & Aynacı, 2016	-	-
SBDK 6	6. Sınıf	Karabıyık, 2016	10	10
SBDK 7	7. Sınıf	Komisyon, 2016	19	33
		Evirgen, 2016	14	
				Toplam:46
İTADK	8. Sınıf	Başol, Yıldırım, Koyuncu, Yıldız & Evirgen, 2016	20	41
		Tüysüz, 2016	21	

Tarih 9	9. Sınıf	Önder, 2013	29	29
Tarih 10	10. Sınıf	Tüysüz, 2016	25	25
Tarih 11	11. Sınıf	Okur, Sever, Aksoy, Kızıltan, Öztürk & Karaman, 2016	7	7
İTADK	11. Sınıf	Balcılar, Kılıç & Kurt, 2015	10	10
ÇTDTDK	12. Sınıf	Okur, Sever, Aydın, Kızıltan, Aksoy & Öztürk, 2015	47	97
		Akgün, Balcılar & Kılıç, 2015	50	
			Toplam: 209	
			Genel Toplam:255	

Bulgular

Çalışmanın giriş kısmında da belirtildiği üzere bir haritada bulunması gereken temel özellikler haritanın başlığının, ölçeğinin, yön işaretinin, yazılarının ve lejantının olmasıdır. Bunların dışında bazı durumlarda lokasyon haritasının da kullanılması gerekebilmektedir. Bu çalışma kapsamında incelenen haritaların incelemesi sonucunda elde edilen bulgular ele alınan özellikler dikkate alınarak kısaca açıklamak gerekirse;

Başlık: Bir harita içerisinde ne tür bilgilerin yer aldığı harita incelenmeden önce tespit edilmesine yarayan bir uygulamadır. Bu uygulama hangi türü kullanılırsa kullanılsın bir haritada var olması gereken bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda tablo 2 de tarih konularının öğretiminde kullanılan haritalarda başlığın bulunma durumları ve biçimlerine yer verilmiştir.

Tablo 2. Haritalarda başlıkların ve harita numaralarının kullanılma durumları.

İncelenen Kitaplar	Sınıf Seviyesi	Yazarlar	Başlığın Konumu			Toplam	Başlığın Numaralandırma Durumu
			Üst	Alt	Lejantta		
SBDK 4	4. Sınıf	Cebir Şahin, Bayram & Midilli, 2016	-	3	-	3(3)	0(3)
SBDK 6	6. Sınıf	Karabıyık, 2016	-	8	1	9(10)	0(10)
SBDK 7	7. Sınıf	Komisyon, 2016	1	10	1	11(19)	0(19)
		Evirgen, 2016	-	14	-	14(14)	0(14)
Toplam			1	35	2	37(46)	0(46)
İTADK	8. Sınıf	Başol, Yıldırım, Koyuncu, Yıldız & Evirgen, 2016	-	13	4	17(20)	0(20)
		Tüysüz, 2016	-	21	-	21(21)	21(21)
Tarih 9	9. Sınıf	Önder, 2013	-	29	-	29(29)	29(29)
Tarih 10	10. Sınıf	Tüysüz, 2016	-	25	-	25(25)	25(25)
Tarih 11	11. Sınıf	Okur, Sever, Aksoy, Kızıltan, Öztürk & Karaman, 2016	4	2	-	6(7)	0(7)
İTADK	11. Sınıf	Balcılar, Kılıç & Kurt, 2015	-	7	-	7(10)	0(10)
		Okur, Sever, Aydın, Kızıltan, Aksoy & Öztürk, 2015	8	11	7	26(47)	0(47)
ÇTDTDK	12. Sınıf	Akgün, Balcılar & Kılıç, 2015	-	37	-	37(50)	0(50)
Toplam			12	145	11	168(209)	75(209)
Genel Toplam			13	180	13	205(255)	75(255)

Tablo 2 incelendiğinde ders kitaplarında tarih konularının öğretiminde kullanılan 255 haritadan 205'inde başlığa yer verildiği, 50 haritada ise başlığa yer verilmediği görülmektedir. Haritalarda kullanılan başlıklar bulunma yerlerine göre incelendiğinde ise, 1'i sosyal bilgiler, 12'si tarih ders kitaplarında olmak üzere toplam 13 harita da başlığın üstte, 35'i sosyal bilgilerde, 145'i ise tarih ders kitaplarında olmak üzere toplam 180 haritanın başlığının haritanın altında, 2'si sosyal bilgiler, 11'i tarih ders kitaplarında olmak üzere 13

haritada ise başlığın lejantın içinde verildiği tespit edilmiştir. Yapılan incelemede 255 haritadan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan 46 haritanın tamamında numaralandırma yapılmadığı görülmektedir. Tarih ders kitaplarında ise İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8. sınıf ders kitaplarından birisinde (Tüysüz, 2016) 21 haritanın 21'inde, 9. sınıf Tarih ders kitabında (Önder,2013) 29 haritanın 29'unda, 10.sınıf Tarih ders kitabında (Tüysüz, 2016) 25 haritanın tamamında başlık numarasına yer verildiği, diğer tarih ders kitaplarında (Başol, Yıldırım, Koyuncu, Yıldız & Evirgen, 2016; Okur, Sever, Aksoy, Kızıltan, Öztürk & Karaman, 2016 ; Balcılar, Kılıç & Kurt, 2015; Okur, Sever, Aydın, Kızıltan, Aksoy & Öztürk , 2015; Akgün, Balcılar & Kılıç, 2015) ise numaralandırma yapılmadığı görülmektedir. Tarih ders kitaplarında toplam 209 haritadan sadece 168'inde numaralandırma yapıldığı tespit edilmiştir.

Ölçek: Yalın bir ifadeyle yeryüzündeki bir coğrafi alanın bir düzlem üzerine küçültülme oranı olarak ifade edebileceğimiz ölçeklerin tarih konularının öğretiminde kullanılan haritalarda bulunma durumları ve biçimleri tablo 3' de verilmiştir.

Tablo 3. Haritalarda ölçeklerin kullanılma durumları.

İncelenen Kitaplar	Sınıf Seviyesi	Yazarlar	Ölçek Türü		Toplam
			Çizgi Ölçek	Kesir Ölçek	
SBDK 4	4. Sınıf	Cebir Şahin, Bayram & Midilli, 2016	3(3)	-	3(3)
SBDK 6	6. Sınıf	Karabıyık,2016	8(10)	-	8(10)
SBDK 7	7. Sınıf	Komisyon, 2016	18(19)	-	32(33)
		Evirgen, 2016	14(14)	-	
Toplam			43(46)	0(46)	43(46)
İTADK	8. Sınıf	Başol, Yıldırım, Koyuncu, Yıldız & Evirgen, 2016	9(20)	9(20)	39(41)
		Tüysüz, 2016	21(21)	-	
Tarih 9	9. Sınıf	Önder, 2013	29(29)	-	29(29)
Tarih 10	10. Sınıf	Tüysüz, 2016	25(25)	-	25(25)
Tarih 11	11. Sınıf	Okur, Sever, Aksoy, Kızıltan, Öztürk & Karaman, 2016	6(7)	-	6(7)
İTADK	11. Sınıf	Balcılar, Kılıç & Kurt, 2015	9(10)	9(10)	10(10)
ÇTDTDK	12. Sınıf	Okur, Sever, Aydın, Kızıltan, Aksoy & Öztürk, 2015	46(47)	-	96(97)
		Akgün, Balcılar & Kılıç, 2015	48(50)	49(50)	
Toplam			193(209)	67(80)	205(209)
Genel Toplam			236(255)	67(126)	248(255)

Yukarıda verilen bulgular incelendiğinde tarih konularının öğretiminde kullanılan haritalarda bir haritanın olmazsa olmazları arasında yer alan ölçeklerin, sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan 46 haritadan 43'ünde, tarih ders kitaplarında ise 209 haritadan 205'inde kullanıldığı tespit edilmiştir. Toplamda ise bu sayı 255 haritadan 248'ine karşılık gelmektedir.

Yön İşareti: Yön işareti bir haritada gösterilen coğrafi alanın dünya üzerindeki konumunun anlaşılması amacıyla hizmet eder. Bu nedenle yön işareti, tarihi konuların öğretiminde bir haritada olması gereken temel unsurlardan birisi olarak değerlendirilebilir. Aşağıda tablo 4'de yön çubuklarının tarih konularının öğretiminde kullanılma durumları ve biçimlerine yer verilmiştir.

Tablo 4. Haritalarda yön işaretinin kullanılma durumları.

İncelenen Kitaplar	Sınıf Seviyesi	Yazarlar	Yön İşareti Türü		Toplam
			Kuzey Oku	Yön Gülü	
SBDK 4	4. Sınıf	Cebir Şahin, Bayram & Midilli, 2016	2(3)	-	2(3)

SBDK 6	6. Sınıf	Karabıyık,2016	8(10)	-	8(10)
SBDK 7	7. Sınıf	Komision, 2016	12(19)	-	12(19)
		Evirgen, 2016	12(14)	-	12(14)
Toplam			34(46)	0(46)	34(46)
İTADK	8. Sınıf	Başol, Yıldırım, Koyuncu, Yıldız & Evirgen, 2016	1(20)	-	1(20)
		Tüysüz, 2015	-	-	0(21)
Tarih 9	9. Sınıf	Önder,2013	-	-	0(29)
Tarih 10	10. Sınıf	Tüysüz, 2016	-	-	0(25)
Tarih 11	11. Sınıf	Okur, Sever, Aksoy, Kızıltan, Öztürk & Karaman, 2016	-	-	0(7)
İTADK	11. Sınıf	Balcılar, Kılıç & Kurt, 2015	-	-	0(10)
ÇTDTDK	12. Sınıf	Okur, Sever, Aydın, Kızıltan, Aksoy & Öztürk, 2015	-	-	0(47)
		Akgün, Balcılar & Kılıç, 2015	-	-	0(50)
Toplam			1(209)	0(209)	1(209)
Genel Toplam			35(255)	0(255)	35(255)

Tarih konularının öğretiminde kullanılan haritalarda sosyal bilgiler ders kitaplarında 46 haritadan 34'ünde yön işaretine yer verildiği, tarih ders kitaplarında ise 209 haritanın yalnızca 1'inde yön işaretine yer verildiği görülmektedir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında tarih konularının öğretiminde kullanılan haritalarda 2'si dördüncü sınıfta, 8'i altıncı sınıfta, 12'si yedinci sınıf kitaplarının birinde (Komision, 2016), 12'si yedinci sınıf kitaplarının diğerinde (Evirgen, 2016) olmak üzere toplam 34 adet kuzey okuna yer verildiği tespit edilmiştir. İncelenen sosyal ve tarih ders kitaplarındaki haritaların hiçbirinde yön gülüne yer verilmediği belirlenmiştir.

Lejant: Tarih konularının öğretimi aşamasında sıklıkla tematik haritaların kullanıldığı görülmektedir. Bu haritalarda belli bir dönemde meydana gelen olaylar, ele alınan konuya göre içerik değiştirirler. Tematik haritalarda harita içeriğinde kullanılan simge ve sembollerin ne anlama geldiğinin anlaşılması aşamasında okuyucunun ilk olarak bakacağı yer haritanın lejantıdır. Aşağıda tablo 5'te ders kitaplarında tarih konularının öğretiminde kullanılan haritalarda lejantın bulunma durumlarına yer verilmiştir.

Tablo 5. Haritalarda lejantın kullanılma durumları.

İncelenen Kitaplar	Sınıf Seviyesi	Yazarlar	Lejantın Var Olma Durumu	Toplam
SBDK 4	4. Sınıf	Cebir Şahin, Bayram & Midilli, 2016	3(3)	3(3)
SBDK 6	6. Sınıf	Karabıyık,2016	4(10)	4(10)
		Komision, 2016	10(19)	19(33)
SBDK 7	7. Sınıf	Evirgen, 2016	9(14)	19(33)
Toplam			26(46)	26(46)
İTADK	8. Sınıf	Başol, Yıldırım, Koyuncu, Yıldız & Evirgen, 2016	15(20)	30(41)
		Tüysüz, 2016	15(21)	30(41)
Tarih 9	9. Sınıf	Önder, 2013	21(29)	21(29)
Tarih 10	10. Sınıf	Tüysüz, 2016	18(25)	18(25)
Tarih 11	11. Sınıf	Okur, Sever, Aksoy, Kızıltan, Öztürk & Karaman, 2016	6(7)	6(7)
İTADK	11. Sınıf	Balcılar, Kılıç & Kurt, 2015	9(10)	9(10)
ÇTDTDK	12. Sınıf	Okur, Sever, Aydın, Kızıltan, Aksoy & Öztürk, 2015	37(47)	80(97)
		Akgün, Balcılar & Kılıç, 2015	43(50)	80(97)
Toplam			164(209)	164(209)
Genel Toplam			190(255)	190(255)

Tablo 5'te sunulan veriler incelendiğinde bir haritanın olmazsa olmazları arasında yer alan lejantların da tarih konularının öğretiminde kullanılan haritalarda dikkate alınmadığı görülmektedir. Yapılan inceleme

sonucunda tarih konularının öğretiminde kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarında 46 haritadan 26'sında lejanta yer verilirken, 20'sinde ise yer verilmemiştir. Tarih ders kitaplarında ise 209 haritadan 164'ünde lejanta yer verildiği, 45 haritada ise yer verilmediği görülmektedir. Lejant kullanılan haritalarda ise kullanılan sembol ve simgelerin bazı haritalarda olmadığı, bazı haritalarda ise farklı biçimlerde kullanıldıkları tespit edilmiştir.

Yazılar: Ders kitaplarında tarih konularının öğretiminde kullanılan haritalarda yer alan başlık dışındaki metinler incelendiğinde harita üzerinde yer alan yazıların çoğunun okunabilir nitelikte olduğu görülmektedir. Ancak ders kitaplarında ele alınan konunun içerisinde geçen bazı yer isimlerinin haritalarda, haritalarda olan bazı yer isimlerinin ise ele alınan konunun içerisindeki metinlerde olmadığı görülmektedir. Ayrıca ders kitaplarında kullanılan haritaların pek çoğunda kaynak bilgisine yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu durum haritaların çoğunluğunun konuya özgü olarak hazırlandığı izlenimine ulaşılmasına yol açmaktadır.

Lokasyon Haritası: Haritaların ders kitaplarında tarih konularının öğretiminde kullanılmaları aşamasında karşılaşılan en önemli sorunlardan birisi, haritada geçen coğrafi alanın konumunun dünya üzerinde neresi olduğunun anlaşılabilmesi ya da metinde ele alınan bölge ile bağlantısının kurulamamış olumasıdır. Bu nedenle özellikle küçük ölçekli, diğer bir ifadeyle alan olarak neresinin tam olarak anlaşılmasının zor olduğu durumlarda lokasyon haritalarının kullanımı, asıl haritada gösterilmek istenilen alanın metinde ele alınan konunun bütünüyle ilişkisinin anlaşılması aşamasında faydalı olmaktadır. Ancak yapılan incelemede Komisyon (2016) tarafından yazılan 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 2 haritada lokasyon haritasına yer verilirken, diğer sosyal bilgiler ve tarih ders kitaplarında, tarih konularının öğretiminde kullanılan haritaların hiç birisinde lokasyon haritasına yer verilmediği görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Tarih konularının öğretiminde harita kullanımı eğitim-öğretim sürecinde vazgeçilemez bir uygulama olarak değerlendirilmektedir. Bu süreçte lise öğrencileri de eğitim öğretim sürecinde haritalardan sıklıkla yararlanması gerektiğini dile getirmekle birlikte özellikle ders kitaplarında kullanılan haritaların baskı kalitesinden şikayet etmektedirler (Ulusoy, 2009). Ancak bu konuda yapılan araştırmada, literatürde bugüne kadar ders kitaplarında kullanılan haritaların eğitimsel ilkeler ışığında hazırlanıp hazırlanmadıklarına ise sınırlı sayıda yapılan çalışmada yer verildiği anlaşılmaktadır. Gerçekleştirilen bu çalışmada elde edilen bulgular ışığında Türkiye'de ders kitaplarında tarih konularının öğretiminde kullanılan haritalar incelendiğinde aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Literatürde harita başlığının kullanılma yerinin neresi olması gerektiği konusunda net bir bilgi mevcut olmamakla birlikte başlığa ister haritanın üstünde, iterse de altında yer verilsin bu konuda standart bir uygulamanın olması gerektiği görüşü dile getirilebilir. Bu sayede okuyucunun dikkati haritadan ne tür bir bilgi elde edebileceğinin tespiti aşamasında önemli rol oynayan başlığı aramaya yöneltilmeyecektir. Ancak uygulama aşamasında tarih konularının öğretiminde bu hususa ders kitaplarının pek çoğunda dikkat edilmediği görülmektedir. Hem kullanılan bütün haritalarda başlığa yer verilmesi hem de standart bir şekilde başlığa aynı konumda yer verilmesi açısından yapılan incelemede 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Cebir Şahin, Bayram & Midilli, 2016), 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Evirgen, 2016), 8.sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında (Tüysüz, 2016) ,Tarih 9. sınıf ders kitabında (Önder, 2013) ve Tarih 10.sınıf ders kitabında (Tüysüz, 2016) bu hususa dikkat edildiği diğer ders kitaplarında ise dikkat edilmediği görülmektedir.

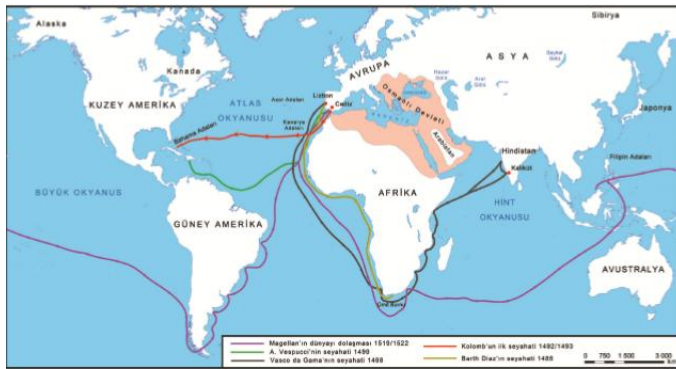
Ayrıca yapılan incelemede sosyal bilgiler ders kitaplarının tamamında numaralandırma yapılmazken 8. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında (Tüysüz, 2016), Tarih 9. sınıf ders kitabında (Önder, 2013) ve Tarih 10.sınıf ders kitabında (Tüysüz, 2016) numaralandırma yapıldığı görülmektedir. Diğer tarih ders kitaplarında ise numaralandırma yapılmadığı tespit edilmiştir. Haritalara numaralandırma yapılmaması metin içinde haritaya yönelik yapılacak bir atfın, doğrudan haritanın adına yapılmasına neden olmakta, metinle ilişkili birden çok haritanın bulunması durumunda ise bir karışıklığın ortaya çıkmasına yol açabilecektir.

Literatürde ölçeklerin mesafe hesaplamasının gerekmeyeceği dünya haritası yada geniş coğrafi alanları içeren haritalarda kesir ölçek formunda diğer bir ifadeyle yüzdelik küçültme oranı ile verilmesi daha doğru bir uygulama olduğu dile getirilmektedir (Tyner, 2010, s. 34). Tarih konularının öğretiminde kullanılan haritalarda yer alan ölçekler incelendiğinde ise tamamının çizgi ölçek formunda oluşturulduğu görülmektedir. Bu durum özellikle mesafe hesaplaması gerektiren durumlarda faydalı bir uygulama olarak değerlendirilebilir. Ancak Türkiye’de tarih konularının öğretiminde ders kitaplarında kullanılan haritalarda bu genel ilkeye dikkat edilmediği anlaşılmaktadır (Bkz, Harita 1).

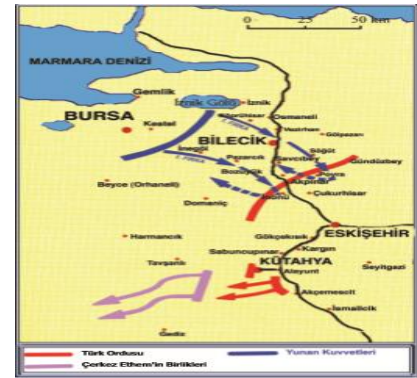
Türkiye’de tarih konularının öğretiminde kullanılan haritalarda yön işaretine yer verilmesi ile ilgili ise farklı uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Her ne kadar yön oklarının küçük bir coğrafi alanın gösteriminde kullanılmasının faydalı, dünyanın tamamının gösteriminde ise faydasız olduğu (Tyner, 2010, s. 35) dile getirilse bile, bu hususa dikkat edilmeden sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalardan bazılarında yön işaretine yer verildiği, tarih ders kitaplarının kullanılan haritalarda ise hiçbirinde yön işaretine yer verilmediği görülmektedir. Bu durum özellikle yön bilgisinin haritanın yorumlaması aşamasında gerekli olduğu konularda bir kat daha önemli hale gelmektedir (Bkz, Harita 2). Böyle bir uygulamanın gerçekleştirilmesinin nedeni ise Akengin (2015, s. 135)’in de ifade ettiği gibi haritanın yukarisının kuzey yönünü gösterdiği gibi bir yanlış anlayışın sonucu olarak değerlendirilebilir.

Harita 1: Kesir ölçek kullanılabilecek iken çizgi ölçek kullanılan harita örneği (A Yayınevi).

Coğrafi Keşifler Haritası

Harita 2: Yön işaretinin kullanılmadığı harita örneği (B Yayınevi).

Birinci İnönü Savaşı'nın yapıldığı alanı gösteren harita

Lejantlar, haritalarda gösterilen simge ve sembollerin ne anlama geldiğinin anlaşılması amacının gerçekleşmesinde anahtar konumundadırlar (Rittschof, Griffin & Custer, 1998, s. 182). Ancak yapılan inceleme sonunda, sosyal bilgiler ve tarih ders kitaplarında tarih konularının işleniş esansında kullanılan haritaların bazılarında lejanta yer verildiği bazılarında ise yer verilmediği görülmektedir. Bu uygulamanın gerekçesi olarak haritalarda ekseriyetle sınırların gösterilmesinin amaçlanması (Young, 1994) gösterilebilir. Ancak yapılan incelemede metinde geçen ve sınırların dışında bazı özelliklerin de yer aldığı haritalarda da lejanta yer verilmediği tespit edilmiştir. Lejantlarda dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli husus ise haritadaki karşılığı olarak birbir özellikte olması ve lejantta yapılan metinsel açıklamaların doğru olmasıdır (Wiegand, 2006, s. 70). Bu çalışma kapsamında yapılan inceleme sonucunda lejantta gösterilen bazı sembollerin karşılıklarının haritalarda görülmektedir (Harita 3). Bu durum ders kitaplarında yer alan haritaların tasarımlarının hazırlayan kişi yada kişilerce tam ve doğru bir şekilde bilinmediği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Harita 3: Lejant harita uyumsuzluğu (C Yayınevi)

Haritaların ders kitaplarında tarih konularının öğretiminde kullanılmaları aşamasında öğrencilerin karşılaştıkları en önemli sorunlardan birisi, haritada geçen coğrafi alanın konumunun dünya üzerinde neresi olduğunun anlamamaları ya da metinde ele alınan bölge ile bağlantısını kuramamalarıdır. Tarihi konuların işlenmesi aşamasında kullanılan haritalarda meydana gelen olayın etkisinin anlaşılması açısından, olayın meydana geldiği yerin coğrafi konumunun izahı aşamasında kullanılan lokasyon haritalarına (Tyner, 2010, s. 38), gerek sosyal bilgiler gerekse de tarih ders kitaplarında yer verilmediği görülmektedir. Bu nedenle özellikle küçük ölçekli, diğer bir ifadeyle alan olarak neresinin tam olarak anlaşılmasının zor olduğu durumlarda lokasyon haritalarının kullanımı, asıl haritada gösterilmek istenilen alanın metinde ele alınan konunun bütünüyle ilişkisinin anlaşılmasını sağlamada faydalı olacağı görüşü dile getirilebilir. Bu durum ders kitabında haritaların kullanılmasının gerekçeleri arasında ifade edilebilecek, öğrencilerin anlatılan bir olayı bağlamla birlikte değerlendirmede bulunmalarına (Harita 4), diğer bir deyişle konunun tüm hatları ile anlamalarını sağlama amacının gözetilmeden ders kitaplarında haritalara yer verilmeye çalışıldığı şeklinde yorumlanabilir. Gerçekleştirilen bu çalışma kapsamında incelenen ders kitaplarında tarih konularının öğretiminde farklı tasarımlara sahip harita uygulamalarına da yer verildiği görülmektedir. Aşağıda bu konuya örnek olarak verilen haritada incelendiğinde (Harita 5) ilk başlarda bir lokasyon haritası gibi görünen ancak yapılan inceleme sonucunda, başlığı, ölçeği ve yön çubuğu olmayan, haritadaki yerlerle ilgili ise esas haritanın lejantı kullanılarak bilgi edinmenin gerçekleştirilebileceği başka bir haritanın olduğu anlaşılan tuhaf bir uygulama ile karşılaşmıştır.

Harita 4: Lokasyon haritasına yer verilebilecek harita örneği (B Yayınevi).

İtilaf Devletlerinin Gelibolu Yarımadası'na taarruz planı (Nisan 1915)

Harita 5: İç içe geçmiş harita örneği (D Yayınevi).

Haritaların tarih konularının öğretiminde kullanılmalarında karşılaşılan bir diğer sorun ise öğrencilerin haritalardan nasıl faydalanacaklarına yönelik yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır. Her ne kadar literatürde harita ile ilişkili eğitimin coğrafya eğitimi kapsamında gerçekleştirildiği (Liben, Kastens & Stevenson, 2002, s. 268) ifade edilse bile, Türkiye'de coğrafya eğitiminin lise düzeyinde yapılması, ilkökulda başlayan ve 6. sınıf sosyal bilgiler dersinin "Yer Yüzünde Yaşam" adlı 2. ünitesinin, "Konuşan Haritalar" konusu içerisinde haritaların özellikleri ve öğrenme sürecinde onlardan nasıl faydalanılacağına yönelik bilgilere yer verilmesine yol açmıştır (Karabıyık, 2016). Fakat bu ünite de verilen bilgilerin bu çalışma kapsamında

değerlendirilen bir haritada bulunması gereken temel unsurları içermedikleri görülmektedir. Bu durum ve ders kitaplarında tarih konularının öğretiminde kullanılan haritaların temel harita özelliklerini tam anlamıyla taşımama durumları eğitim-öğretim kademelerinde kullanılan haritaların önemini yeterince anlaşılmadığı gibi bir sonucunu da ortaya çıkarmaktadır. Bu aşamada yapılan çalışmalarda tarih öğretmenlerinin de kendilerini haritalar konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip görmediklerini ifade etmeleri (Zaman, Günel & Zaman, 2011, s. 215) gerek tarih gerekse de sosyal bilgiler öğretmen adaylarına da lisans eğitimleri süresinde haritalarla ilgili gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Gerçekleştirilen bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular ve ilgili literatürde var olan çalışma sonuçlarına dayalı olarak;

- Ders kitaplarında sıklıkla yetersiz, yanlış ve tekrar eden haritaların kullanılması (Young, 1994, s. 15) nedeniyle haritaların bir haritada bulunması gereken temel özellikler dikkate alınarak tekrar yapılandırılmalarının,
- Bu konuda gerçekleştirilecek farklı çalışmalarla ders kitaplarında kullanılan haritaların özelliklerinin açıklık, düzen, denge, zıtlık, bütünlük ve uyum (Tyner, 2010, s. 19), haritada kullanılan renkler, yaş grubu özellikleri (Buckingham & Harrower, 2007) gibi farklı boyutlar dikkate alınarak gerçekleştirilmelerinin,
- Yapılacak farklı çalışmalarla coğrafya dersleri gibi farklı içeriğe ve harita türlerine sahip derslerde ve lisans düzeyinde okutulan ders kitaplarında yer alan haritalarla benzer nitelikte çalışmalar gerçekleştirilmesinin, haritaların hem ders kitaplarında hem de eğitim öğretim sürecinde kullanılmalarından beklenen faydaların artırılması amacıyla hizmet edeceği görüşü dile getirilebilir.

Kaynaklar

- Akengin, (2015). Tarih öğretiminde kullanılan haritalar üzerine bir değerlendirme. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 4(1), 122–155.
- Akgün, E., Balcılar, E. & Kılıç, M. (2015). *Ortaöğretim 12. Sınıf Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi*. İzmir: Top Yayıncılık.
- Amlund, J. T., Gaffney, J., & Kulhavy, R. W. (1985). Map feature content and text recall of good and poor readers. *Journal of Reading Behavior*, 27, 317–330.
- Antes, J. R., Chang, K. & Mullis, C. (1985). The visual effect of map design: An eye-movement analysis, *The American Cartographer*, 12(2), 143–155. <http://dx.doi.org/10.1559/152304085783915036>
- Balcılar, E., Kılıç, M. & Kurt, Y. (2015). *Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük*. İzmir: Top Yayıncılık.
- Başol, S., Yıldırım, T., Koyuncu, M., Yıldız, A. & Evirgen, Ö. F. (2016). *İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8*. (Birinci Baskı). Ankara: MEB Yayınları.
- Bausmith, J. M. & Leinhardt, G. (1998). Middle-school students' map construction: Understanding complex spatial displays, *Journal of Geography*, 97(3), 93–107.
- Bilgili, M. (2013). The review of the high school geography textbooks in terms of the content and methods in Turkey. *International Journal Social Science Research*, 2(2), 1–14.
- Brigham, F. J., Scruggs, T. E. & Mastropieri, M. A. (1995). Elaborative maps for enhanced learning of historical information: uniting spatial, verbal, and imaginal information. *The Journal of Special Education*, 28(4), 440–460.
- Buckingham, B. & Harrower, M. (2007). The role of color saturation in maps for children. *Cartographic Perspectives*, 58, 28–47.

- Cebir Şahin, S., Bayram, Ö. & Midilli, A. (2016). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 4* (1.Kitap). Ankara: Koza Yayın Dağıtım A.Ş.
- Eitel, A., Scheiter, K., Schüler, A., Nyström, M., & Holmqvist, K. (2013). How a picture facilitates the process of learning from text: Evidence for scaffolding, *Learning and Instruction*, 28, 48–63. <http://dx.doi.org/10.1016/j.learninstruc.2013.05.002> internet adresinden 31. 03. 2016 tarihinde online olarak elde edilmiştir.
- Evirgen, Ö. F. (2016). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Ekoyay Eğitim Yayıncılık, Matbaacılık.
- Garg, B. (2007). *Teaching of history*. New Delhi/ India: Rajat Publications.
- Gerber, R. (1984). Factors affecting the competence and performance in map language for children at the concrete level of map-reasoning, *Cartography*, 13(3), 205–213.
- Hart, J. F. (1984). The use and citation of maps, *Journal of Geography*, 83(1), 37-38. DOI: 10.1080/00221348408980443
- Hilppö, J., Lipponen, L., Kumpulainen, K. & Rajala, A. (2016). Visual tools as mediational means: A methodological investigation. *Journal of Early Childhood Research*, 1–15.
- Karabıyık, E. Ü. (2016). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı*. Ankara: Evren Yayıncılık ve Basım San. Tic. AŞ.
- Kealy, W. A. & Webb, J. M. (1995). Contextual influences of maps and diagrams on learning. *Contemporary Educational Psychology*, 20, 340–358.
- Komisyon (2016). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı*. (Beşinci Baskıya Ek). Devlet Kitapları, Ankara: MEB Yayınları.
- Kulhavy, R. W., Stock, W. A. & Kealy, W. A. (1993). How geographic maps increase recall of instructional text. *Educational Technology, Research & Development*, 41(4), 47–62.
- Levie, W. H. & Lentz, R. (1982). Effects of text illustrations: A review of research. *Educational Communication and Technology Journal*, 30(4), 195–232.
- Liben, L. S., Kastens, K. A. & Stevenson, L. M. (2002). Real-world knowledge through real-world maps: A developmental guide for navigating the educational terrain, *Developmental Review*, 22, 267–322.
- Livieratos, E. (2001). Introducing cartography and map-use in the council of Europe's project on history teachers' initial and in-service training. 20th International Cartographic Conference, Beijing, China, August 6-10, 2001. http://cartography.web.auth.gr/CCH/Maplibrary/New/Beij_LivCoE.pdf internet adresinden 28. 03. 2016 tarihinde online olarak elde edilmiştir.
- Lyons, J. F. (2009). *Teaching history online*. New York, USA: Routledge.
- MEB (2016). 2016-2017 eğitim öğretim yılında okutulacak ilk ve orta öğretim ders kitapları. <http://www.meb.gov.tr/2016-2017-egitim-ogretim-yilinda-okutulacak-ilk-ve-orta-ogretim-ders-kitaplari/duyuru/11971/tr> internet adresinden 08. 10. 2016 tarihinde online olarak elde edilmiştir.
- Muir, S. P. (1985). Understanding and improving students' map reading skills, *The Elementary School Journal*, 86(2), 206–216.
- Okur, Y., Sever, A., Aksoy, M., Kızıltan, H., Öztürk, M. & Karaman, M. (2016). *Ortaöğretim Tarih 11*. (Birinci Baskı). Devlet Kitapları , Ankara: MEB Yayınları.

- Okur, Y., Sever, A., Aydın, E., Kızıltan, H., Aksoy, M. & Öztürk, M. (2015). *Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi 12*. (Yedinci Baskı), Devlet Kitapları, Ankara: MEB Yayınları.
- Önder, B. (2013) *Ortaöğretim Tarih 9 Ders Kitabı*. Ankara: Biryay.
- Özensoy, A. U. & Aynacı, C. (2016). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Berkay Yayıncılık.
- Ramirez, A. D. & Gilmartin, P. (1996). Maps, text, and seventh-graders: A study of spatial learning. *Cartographic Perspectives*, 24, 3–12.
- Rittschof, K. A., Griffin, M. M. & Custer, W. L. (1998). Learner Differences Affecting Schemata for Thematic Maps, *International Journal of Instructional Media*, 25(2), 179–198.
- Saale, C. W. (1949). Instruction in the use of maps needs to be increased. *The Journal of Geography*, XLVIII (8), 309–316.
- Schwartz, N. H. & Philippe, A. E. (1991). Individual differences in the retention of maps. *Contemporary Educational Psychology*, 16, 171–182.
- Sorrell, P. (1974). Map design—With the young in mind, *The Cartographic Journal*, 11(2), 82–90.
- Şengül Bircan, T. & Safran, M. (2013). Tarih öğretiminde haritaların önemi ve kullanımı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(2), 461–476.
- Taylor, W. & Plewe, B. (2006). The Effectiveness of interactive maps in secondary historical geography education. *Cartographic Perspectives*, 55, 16–33.
- Trifonoff, K. M. (1995) Going beyond location: Thematic maps in the early elementary grades, *Journal of Geography*, 94(2), 368–374.
- Tüysüz, S. (2016a) *İlköğretim 8 Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı*. Ankara: Tuna Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.
- Tüysüz, S. (2016b). *Ortaöğretim Tarih 10 Ders Kitabı*. Ankara: Tuna Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.
- Tyner, J. A. (2010). *Principles of map design*, New York, NY: The Guilford Press.
- Ulusoy, K. (2009). Lise öğrencilerinin tarih dersinin işlenişi ile ilgili düşünceleri (Ankara örneği). *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 417–434.
- Winn, W. (1991). Learning from maps and diagrams. *Educational Psychology Review*, 3, 211–247.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı).Ankara: Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.
- Young, J. E. (1994). Reexamining the role of maps in geographic education: Images, analysis, and evaluation. *Cartographic Perspectives*, 17, 10–20.
- Youngblood, D. (2006). Map use across the disciplines. *Journal of Map & Geography Libraries*, 2(2), 33–66.
- Zaman, S., Günal, H. & Zaman, N. (2011). Tarih öğretmenlerinin harita kullanımı ile ilgili düşünceleri üzerine bir araştırma: Erzurum Örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 205–218.

Extended Abstract

Introduction

A great many materials are used in educational processes in order to support learning and teaching. When the maps that constitute the subject of this study are considered, the first thing that comes to mind is geography. However, it is known that maps are utilised for various reasons in educational processes. In fact, when the areas of map utilization are investigated, it is seen that maps are utilised more in history as both a discipline and an educational field than other fields, second to geography. It is a fact that the focus of history is mostly on time. On the other hand, the fact that every single event that happened in the past occurred in a certain place makes map a material required to be used as a visual aid in the comprehension of historical events.

In this context, maps that are the first of the materials to come to mind when it comes to history are frequently utilised within course books for many reasons including location, distance borderlines of countries, etc. This increases the significance of preparing the structural features of maps in accordance with general principles. When the related literature is analysed, it is concluded that the structural features that maps must have are title, title number, scale, direction arrow, legend and locator in some situations.

Purpose

The purpose of this study is to determine whether the maps that are used for teaching history subjects in the course-books in Turkey are prepared according to educational principles. In accordance with this purpose, the basic features (title, title number, scale, direction arrow, legend and locator) of maps existing in the social studies (4th-7th grades) and history (8th-12th grades) course-books in which history subjects are taught and that are approved by the Ministry of National Education to be used in 2016-2017 academic years.

Method

This study is conducted through case study method, which is a qualitative research method that aims to investigate one or more cases in details and to reveal the factors related to a case through a holistic approach. The data analysis method used in the study is the document analysis method as the data is obtained and analysed through written materials which contain information about the facts or events to be investigated. In addition, criterion sampling method, which is one of the purposeful sampling methods, is used in the study as all the social studies and history course books of all grades during which the history subjects determined by the ministry of national education are taught are included in the study.

Findings, Discussion & Conclusion

The results of the study showed that the maps used in the course books in which history subjects are taught are not designed attentively in accordance with most of the issues that must be taken into consideration. Also, the findings of the study revealed that the essential structural features of maps were different in the maps in both social studies and history course books. The findings are briefly as following;

- There is no certain information in literature as to where the map title should be. However, it can be stated that, whether on the top or at the bottom of the map, there should be a consistent design. In this way, the reader won't have to look for the title of the map, which plays an important role in finding out what kind of information the map provides. Unfortunately, it was concluded that this issue is not taken into consideration in most of the history course books.
- In addition, it is seen that no maps taught in the social studies course books are numbered. As for history course books, maps in Revolution History and Kemalism course books (8th and 11th grades) and Modern Turkish and World History course books are not numbered either. Not giving numbers to the maps in course books cause a citation to a map in the text to be made directly to the title of the map, resulting in a confusion in case of various maps related to the same text.
- When the scales in the maps utilized in teaching history subjects are examined, it is seen that most of them are linear scales. Although this can be considered as useful for the situations in

which distance measurement is necessary, it is understood that this general principle is not taken into consideration in the course books used for teaching history subjects in Turkey.

- Different applications are observed in terms of utilizing direction signs in the maps used in teaching history subjects in Turkey. Direction signs are used in some maps in Social Studies course books while, as for the maps used in history course books, they exist in only one map in the 8th grade Revolution History and Kemalism course book.
- Legends are utilised in some maps used for history education in some social studies and history course books while they are not included some others. Detailed analysis showed that certain symbols included in the legend do not exist in maps and some features of maps are not shown in legends.
- One of the most important problems that students face with during the use of maps in history education through history course books is that they cannot understand where the locator of the geographical area given on the map is or that they cannot relate the geographical area to the place described in the text.
- Nevertheless, locator maps are used in only two maps in the 7th grade Social Studies course book while they are not seen in any of the maps used in teaching history subjects in Social Studies and History course books. However, it can be stated that use of locator maps in course books would be useful for the students to understand the relation between the area shown in the map and the subject mentioned in the text, especially when the area is a too small-scaled one to be understood exactly where it is. This is thought to be one of the reasons for using locator maps in course books. Accordingly, non-existence of such maps in course books may be interpreted as ignoring the purpose of enabling students relate an issue to the context and to get a good grasp of the issue.

Recommendations

Considering the findings and results of this study, it can be claimed that taking the following recommendations into consideration may increase the expected benefits from using maps both in course books and in education process.

- Maps should be re-structured in accordance with the features that must exist in a map so that students can make use of them not only in learning the history subjects in course books but also during the whole education period.
- Further studies focusing on the same issue from different perspectives should be conducted, which is thought to increase the benefits of using maps in education.
- This study is limited to the maps used in course books teaching history subjects in state schools under the Ministry of National Education. Similar studies on courses with different contents and maps such as Geography and on maps used in course books at the level of bachelor degree should be conducted.